

5. Ištraukos iš 1557 m. balandžio mėn. 1 d. didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto valakų įstatymo

15 (straipsnis). Činšo nuo valako geros žemės — 21 grašis, nuo vidutinės — 12 grašių, nuo menkos — 8 grašiai, o nuo labai prastos, smėlėtos arba pelkėtos — 6 grašiai; avižų nuo valako geros ir vidutinės žemės — po 2 statines, o nuo menkos — viena statinė; o jei bus įsakyta už avižas mokėti pinigais, tai už kiekvieną statinę — 5 grašiai ir už kiekvienos statinės nuvežimą — 5 grašiai; nuo kiekvieno valako tokių minėtų žemių — vienas vežimas šieno arba 3 grašiai už šieną ir už nuvežimą 2 grašiai; o nuo labai prastos žemės šieno ir avižų neprivalo duoti; bet nuo kiekvieno valako visokios žemės privalo duoti žąsį arba 1½ grašio, du gaidžius arba 16 pinigėlių, 20 kiaušinių arba 4 pinigėlius, tinklams 2 grašius, už staciją 2½ grašio, o jeigu įsakytume staciją imti, tai vieną kartą per metus už tuos pinigus privalo duoti nuo 30 valakų vieną telyčią, 2 avinus, o nuo kiekvieno valako po viščiuką ir po 10 kiaušinių, o pinigų jau tais metais už staciją nemokėti. Darbas prievoliniams žmonėms nuo kiekvieno valako po 2 dienas savaitėje ir 4 talkos vasarą, su kokiais įrankiais bus įsakyta, už tai jie privalo būti atleisti nuo darbo kalėdų savaitę, Užgavėnių savaitę, Velykų savaitę. [...]

20 (straipsnis). Pageidaujame, kad būtų įrengiami palivarkai, kiek tat galima didesni, visur, prie kiekvienos mūsų pilies ir dvaro, išskyrus tas vietas, kuriose žemė menka ir netinkama, — tokiose įsakyti įkurdinti žmones, palikus urėdai kiekviename lauke po vieną valaką; juos urėdas turi apdirbti daržininkais ir savo gyvuliais, o be to, (turi būti paliktas) margas žemės daržui, už kurį atsiskaityti ir mokėti jis neprivalo. Mūsų urėdas privalo stropiai prižiūrėti kluoną, kad jame nebūtų daroma mums jokios žalos, o nuo visokių nupiautų javų turi imti sau trečiąjį pėdą, pirmiau atidavęs dešimtinę ir apsėjęs mūsų laukus. O kiek visokių javų prikulta, mūsų revizoriai turi tikrinti bandymu visuose mūsų dvarų kluonuose ir prižiūrėti, ir mokyti, kad visur javai būtų gerai iškulti ir be apikulų. [...] O mūsų kluonuose turi būti kluoninis, mūsų valdinys, gyvenęs tame pačiame valsčiuje, žmogus geras, apsukrus, neįtariamas, kuris už tą kluoninio tarnybą turi turėti valaką, laisvą nuo činšo ir visų kitų mokesčių, darbų ir prievolių. O laukų sėjimą urėdas privalo atidžiai prižiūrėti, kad visi būtų užsėti; o jeigu kuris per apsileidimą neužsėtų arba ariamą žemę išnuomotų kitam ir

revizorius tuo įsitikintų, tai toks privalo duoti nuo kiekvieno neužsėto arba kam nors išnuomoto margo po 10 kapų javų; apie tai revizoriai privalo rūpestingai teirautis vaitų, suolininkų ir kitų mūsų valdinių. [...]

Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1955, p. 173–175.